

УДК: 378.037(613.7/8(045))

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11\(29\)-317-326](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11(29)-317-326)

Приходько Володимир Васильович доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри, Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, вул. Набережна Перемоги, 10, м. Дніпро, 49094, тел.: (0562) 46-05-61, <https://orcid.org/0000-0001-6980-1402>

Шевяков Олексій Володимирович доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, просп. Гагаріна, 26, м. Дніпро, 49005, тел.: (056) 756-46-30, <https://orcid.org/0000-0001-8348-1935>

Шевченко Олександр Анатолійович доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри гігієни та екології, Дніпровський державний медичний університет, вул. Вернадського, 9, м. Дніпро, 49044, тел.: (056) 776-48-05, <https://orcid.org/0000-0002-2295-170X>

Вілянський Володимир Миколайович завідувач кафедри, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», просп. Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, 49005, тел.: (056) 744-14-11, <https://orcid.org/0000-0002-2550-2643>

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СВІТОГЛЯДУ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Висвітлено стан системи охорони здоров'я як у світі, так і в Україні, що побудована перш за все на відповідальності держави та медичних працівників. **Мета дослідження** полягає в обґрунтуванні педагогічних основ формування здоров'язберігаючого світогляду у студентів закладів вищої освіти, необхідного для практики будівництва власного здоров'я. **Матеріали та методи досліджень.** Опрацьовано наукові джерела та джерела інформаційного матеріалу; використано методи аналізу та синтезу, узагальнення, індукції, дедукції, контент-аналіз результатів досліджень. **Результати та їх обговорення.** Запропоновано підхід, коли внаслідок залучення під час навчання у закладі вищої освіти до так званої непрофесійної фізкультурної освіти, майбутній випускник сам починає свідомо опікуватись власним здоров'ям і активно застосовувати практику будівництва здоров'я. Стрижнем непрофесійної фізкультурної освіти виступає галузь педагогіки, яка має надавати технології і засоби розробки і реалізації відповідних програм

поведінки для практики будівництва власного здоров'я. Вона є способом зміни поведінки, за якого особистість є одночасно і суб'єктом і об'єктом цих змін. Подано положення щодо непрофесійної фізкультурної освіти і сутності будівництва власного здоров'я і. До порядку денного щодо розвитку системи охорони здоров'я поставлена тема освіти, яка не вичерпується опануванням знань, а сприяє включенню людини у відповідні діяльності, у тому числі в будівництво власного здоров'я. **Висновки.** Потрібно розрізнявати непрофесійну фізкультурну освіту (це процес, який сприяє започаткуванню оздоровчих діяльностей професіонала) і фізкультурну освіченість особистості – це відповідний стан вмотивованої і діяльної людини. Наголошується на необхідності виховання у різнобічно освіченої і діяльної людини свідомого і відповідального ставлення до власного здоров'я, на відміну від існуючої непродуктивної практики покладання цього завдання на медичні заклади.

Ключові слова: охорона здоров'я, медицина, особистість, непрофесійна фізкультурна освіта у закладах вищої освіти, будівництво власного здоров'я.

Prykhodko Volodymyr Vasyliovych Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department, Dnipro State Academy of Physical Culture and Sports, Naberezhna Peremohy St., 10, Dnipro, 49094, tel.: (0562) 46-05-61, <https://orcid.org/0000-0001-6980-1402>

Shevyakov Oleksiy Volodymyrovych Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology and Pedagogy, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Gagarina Ave., 26, Dnipro, 49005, tel.: (056) 756-46-30, <https://orcid.org/0000-0001-8348-1935>

Shevchenko Oleksandr Anatoliyovych Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Hygiene and Ecology, Dnipro State Medical University, Vernadskyi St., 9, Dnipro, 49044, tel.: (056) 776-48-05, <https://orcid.org/0000-0002-2295-170X>

Vilyanskyi Volodymyr Mykolayovych head of the department, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dmytro Yavornytskyi Ave., 19, Dnipro, 49005, tel.: (056) 744-14-11, <https://orcid.org/0000-0002-2550-2643>

PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF FORMING A HEALTH- CONSERVING OUTLOOK IN STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The state of the health care system both in the world and in Ukraine, which is built primarily on the responsibility of the state and medical workers, is highlighted. **The purpose** of the study is to substantiate the pedagogical foundations

of the formation of a health-preserving worldview among students of higher education institutions, which is necessary for the practice of building one's own health. **Research materials and methods.** Researched scientific sources and sources of information material; methods of analysis and synthesis, generalization, induction, deduction, content analysis of research results were used. **Results and their discussion.** An approach is proposed, when as a result of involvement in the so-called non-professional physical education while studying at a higher education institution, the future graduate himself begins to consciously take care of his own health and actively apply the practice of building health. The core of non-professional physical education is the field of pedagogy, which should provide technologies and means of developing and implementing appropriate behavior programs for the practice of building one's own health. It is a way of changing behavior, in which the individual is both the subject and the object of these changes. Provisions regarding non-professional physical education and the essence of building one's own health and. The agenda for the development of the health care system includes the topic of education, which is not limited to the acquisition of knowledge, but promotes the inclusion of a person in relevant activities, including the construction of one's own health. **Conclusions.** It is necessary to distinguish between non-professional physical education (this is a process that promotes the initiation of health activities of a professional) and physical education of an individual - this is the corresponding state of a motivated and active person. Emphasis is placed on the need to educate a well-educated and active person in a conscious and responsible attitude to their own health, in contrast to the existing unproductive practice of entrusting this task to medical institutions.

Keywords: health care, medicine, personality, non-professional physical education in institutions of higher education, building one's own health.

Постановка проблеми. На початку XXI століття виникло питання, методологічне за своєю суттю, від охорони здоров'я сьогодні і до охорони здоров'я майбутнього: як має змінитись медицина і участь людини у збереженні здоров'я? Адже під час пандемії COVID-19 питання здоров'я опинилося у фокусі уваги, а правильний спосіб життя, профілактика і турбота про психологічний стан закріпились у трендах суспільного життя [8, 10, 11].

Якісна сфера охорони здоров'я взагалі одна з найважливіших тем для глобальної економіки. Вже зараз у ключових розвинутих країнах витрати на медицину становлять 10–11% від обсягу ВВП. Одночасно із тривалістю життя зросли витрати на його підтримку. Дослідження показали, що витрати на додатковий рік життя за останні 50 років збільшилися в 10 разів: із \$100–200 до \$1500 і продовжують зростати. Особливо дорогим стає забезпечення здоров'я пацієнтів зі старшої вікової групи: якщо для людей віком до 50 років середні витрати на медичне обслуговування становлять менше \$1000 на рік, то для 65-річних пацієнтів уже \$2500, для 70-річних до \$4500, а для людей у віці

80 років до \$14 000. Навантаження на національні системи охорони здоров'я, які фактично забезпечують медичну допомогу, теж стало вищим [4].

Витрати розвинутих країн на медицину упродовж ХХ століття зросли в середньому в 10 разів: з 0,5-1% ВВП до 10-11%. Середні витрати становлять \$1100 на пацієнта на рік. У окремих державах цей показник вищий, так у США, витрати сягають 18% ВВП. Незважаючи на таке фінансування, медицина, як і раніше, залишається недосконалою. Збитки промисловості від втрати здоров'я оцінюють у кількості невідпрацьованих років через передчасну смерть або через хворобу. За підрахунками McKinsey Health Institute, вони становлять близько 2,5 млрд людських років сумарно по світу. Основними причинами «вимивання» працездатних років є інфекції, травми та неінфекційні захворювання, серед яких вагому частку складають психічні хвороби [4].

Як відомо, у структурі системи впливів, які формують громадське здоров'я, є заняття дітей та молоді фізичною культурою. Але відомо, що для студентів, які нині відвідують заняття з «Фізичного виховання» у вищій школі, не характерним є їхнє формування, як фізкультурно-діяльних особистостей і будівничих здоров'я. Вони є фізкультурниками, позитивні наслідки для яких дає лише систематичне відвідування організованих для них фізкультурно-спортивних занять. Без таких, за них і для них організованих занять, вони не здатні самотійно підтримувати свій оптимальний психофізичний стан.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні педагогічних основ формування здоров'язберігаючого світогляду у студентів закладів вищої освіти, необхідного для практики будівництва власного здоров'я.

Матеріали та методи досліджень. Опрацьовано наукові джерела та джерела інформаційного матеріалу; використано методи аналізу та синтезу, узагальнення, індукції, дедукції, контент-аналіз результатів досліджень.

Результати та їх обговорення. Зі збільшенням середньої тривалості життя виникає системна суперечність: людина хоче (і може) жити довго, проте для існуючої системи охорони здоров'я це дороге. Вирішити конфлікт за поточного підходу практики медицини до теми здоров'я людини неможливо. Центральним об'єктом системи охорони здоров'я зараз є хвороба, а сама система побудована навколо стосунків у парі «лікар - пацієнт» і ґрунтується на усереднених стандартах лікування. Щоб така модель працювала, витрати на неї - при висхідному тренді на зростання тривалості життя - теж повинні постійно збільшуватися. Але ефективність такого підходу рано чи пізно буде вичерпано. Чинна система охорони здоров'я досягла граничного показника корисної дії і, навіть якщо витратити на неї ще більше грошей, істотного впливу на тривалість життя не відбудеться. На зміну цьому має прийти нова система охорони здоров'я, у центрі якої не хвороба, а людина, відповідальна за своє здоров'я [3, 4, 6, 7], яку ми називаємо будівничим власного здоров'я.

Згідно з цим підходом, медицина має стати профілактичною, що суттєво знижує фактори ризику захворювань. І позитивно налаштованою на ментальне

здоров'ї людини, яка сама є діяльною щодо підтримки власного здоров'я і, у цей спосіб, безпосередньо впливає на різні складові здоров'я [6, 7, 9, 12].

Не вирішений елемент такої перспективної концепції це причетність та відповідальність людини/пацієнта за своє здоров'я. Та його тісне, за потреби, співробітництво з лікарем з визначення і виконання плану лікування, що не можна вирішити зусиллями лікарів. Адже відомо що рівень відповідальності більшості пацієнтів (дотримання та виконання призначення лікарів), зазвичай не перевищує 30–40%. А 35% взагалі не довіряють лікарям і звертаються до них, якщо йдеться про екстрене лікування [3]. Саме у цій сфері існує простір для реалізації нових ідей, у тому числі у рамках розробки освітніх технологій розвитку особи, які допоможуть «переписати засвоєні звички поведінки» і навчитися жити за принципом «Я є відповідальним за своє здоров'я».

Як відмічається у Концепції розвитку системи громадського здоров'я, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р, радянська система охорони здоров'я в Україні зберіглася майже у незмінному стані. Вона практично ігнорувала потреби здорового населення, що не давало змоги стримувати та системно впливати на підвищення рівня неінфекційних захворювань. Існує необхідність визначення нових підходів та створення програм вирішення проблем у сфері громадського здоров'я [2].

У дослідженнях останніх років приділено увагу принципово іншому, за своєю суттю підходу. А саме в публікаціях про потребу визначення місця «Фізичного виховання» у реформі вітчизняної вищої школи у контексті компетентнісного підходу [5, 7], про методологію реформування дисципліни «Фізичне виховання» в українській вищій школі [6], про обґрунтування потреби освітньої складової «Фізичного виховання» здобувачів вищої освіти [7], про тему антропотехніки і антропний принцип еріметіа у медичній практиці та формуванні будівничих власного здоров'я [1].

Зауважимо, лікарі займались не здоров'ям, а лікуванням хвороб. Тому у них не було ситуації, аби виникала потреба у формуванні поняття «здоров'я». Лікар натомість зустрічався з хворим, ставив діагноз захворювання і визначав тактику лікування. Саме тому лікарі кажуть «людина», але мають на увазі її «організм», кажуть «середовище проживання», а мова йде про «зовнішні умови». З огляду на подане можна припустити, що питання про набування стану здоров'я може бути поставлене до порядку денного лише для людини, яка розвивається, а це неможливо без докладання нею значних власних зусиль. Видається, також, що мається на увазі людина, яка потрапляє у важкі і навіть екстремальні умови життя, для якої важливо без втрат для психофізичного стану їх подолати, зберігаючи і навіть підвищуючи свій життєвий потенціал. Це означає, що розуміння і розрізнення, що таке «здоров'я», «медицина», «охорона здоров'я» і «будівництво власного здоров'я» потрібні тим діяльним особистостям, для яких гострим є питання життєбудівництва для досягнення здорового стану. У цьому випадку тема здоров'я виступає зрозумілим для них вектором забезпечення комфортності організації життєдіяльності.

Середовище проживання – це сукупність усіх проявів життя у індивіда. Це означає, що у будь-якої людини існує неповторне середовище проживання. Середовище проживання можна уявити, як таке, що ніби то «затиснуте» між внутрішнім світом людини і зовнішнім. Воно утворюється за допомогою ставлення людини до світу, залежить від якості та її способу життя. Можна сказати, що «стан людини» прямо залежить від її «позиції в соціумі», або ж позиції у середовищі проживання. Отже, характеристика фрагментів зовнішніх умов та їх значення для кожного суттєво різні. Це визначається внутрішнім світом людини і практикою організацією свого життя.

Життєутворення (ЖТ) у життєдіяльності - це створення здібностей і здатностей до проживання власне людського життя за рахунок використання свого інтелектуального потенціалу, у т. ч. створюючи відповідні ідеї та онтології. Ідея має властивість надавати поштовх процесам мислення, вказуючи напрямок, куди рухатись. Вони часто є результатом інтуїції, тобто розуміння, яке не спирається на вже існуючі знання і досвід. А онтологічна схема являє собою схему об'єкта, котрій ми приписуємо статус самого об'єкта (*ontos. lat.* сутність). Життєбудівництво (ЖБ) це практика приєднання до створеної за рахунок ЖТ майбутнього відповідних діяльностей по втіленню цих створених онтологій у життя. Таким чином, життєутворення за своєю суттю це само/для себе програмування, а ЖБ це реалізація проєктів і програм.

Переходячи до будівництва власного здоров'я, діяльна людина у просторі ЖТ і ЖБ формує програми життєдіяльності, а фактично, своє подальше життя, спрямоване на досягнення бажаного стану власного здоров'я. «Підйом» людини до простору мислення про своє здоров'я, у сприйнятті ідей бути здоровим, створення онтологій («здоров'я для мене», «будівництво власного здоров'я» тощо) і програм досягнення бажаного стану здоров'я та запуск їх реалізації – у цьому і полягає сенс розробленої концепції і технології непрофесійної фізкультурної освіти студентів (НпФО) [6, 7], як важливого аспекту дисципліни «Фізичне виховання». Призначення НпФО у формуванні особи, здатної до «технологічних» дій, у т. ч. створення сприятливого середовища проживання. Отже, мета НпФО полягає у забезпеченні єдності мислення і діяльності у само програмуванні і проживанні здорового життя.

Стрижнем НпФО виступає «технологічна» область, яка має надавати технології і засоби розробки і реалізації відповідних програм поведінки для практики будівництва власного здоров'я. Це такий спосіб зміни людей, за якого особистість виступає одночасно і суб'єктом і об'єктом змін власної поведінки. В основу пошуку придатних технік (продуманих, спланованих і виконаних дій) нею має бути покладений (запозичений від відомих будівничих власного здоров'я або ж самостійно утворений) ідеал організації життя, коли само визначена до здоров'язбереження, відповідальна і діяльна людина буде власне життя, починаючи з періоду юнацтва. Напрацювати техніки можна, якщо виконати рефлексію створених і реалізованих проєктів і програм давно

відомих і успішних будівничих власного здоров'я [1, 6]. У такий же спосіб, ті викладачі «Фізичного виховання», які стали викладати у навчальному процесі основи НпФО, можуть узагальнити і підказувати важливі елементи техніки.

Відтак, НпФО – це сучасний педагогічний процес, який слід розглядати як складову частину дисципліни «Фізичне виховання» у вищій освіті, яка є реальним відображенням ідей дієвої охорони здоров'я через збереження свого здоров'я. У вказаний спосіб НпФО сприяє поширенню здорового способу життя сучасного, різнобічно освіченого випускника закладу вищої освіти.

Крок розвитку людини забезпечується переходом від одної якості життя до іншої, зазвичай внаслідок її освіти. Якість життя визначається тими цінностями, які в неї «вкладаються» (може бути, наприклад, споживацькою, альтруїстичною, громадянською, творчою тощо). В умовах плюралізму думок і дій спосіб життя може змінюватись, але це не завжди розвиток особистості, інколи це «мавпування», слідування моді або прикладу людини, на яку хочеться бути схожим. Але лише розумова діяльність людини спрямовує її свідомі і сталі дії на змінення способу життя і забезпечує нову якість життєдіяльності, тож розумова діяльність свідомий засіб її зміни. Таким чином, життя власне людське і відповідальне, не зведене до підтримки самого лише біологічного існування, можливе лише тоді, коли людина будує себе сама, у тому числі своє власне здоров'я, а для цього їй потрібні мислення і розуміння. Зрозуміло, що окремим поширеним способам життя не притаманні мислення і розуміння як такі (не плутати з «думанням», яке є у кожного).

Якість життя сучасної людини можна розглядати як своєрідний еталон, згідно з яким діяльна людина будує спосіб свого життя, для неї життя це вже не той «потік, що несе». А спосіб життя це діяльність людини в орієнтації на якийсь еталон якості життя. Відтак, спосіб життя це за суттю своєю сукупність усіх її характерних проявів у житті індивіда. Життя людини характеризують: якість життя, спосіб життя, а також середовище проживання, у якому спосіб життя реалізують. Спосіб життя - це особлива одиниця його організації, яка задає відповідну індивідуальну програму життєдіяльності. Він діє «подібно магніту», що спрямовує у свій бік і тягне до себе металеву тирсу. Виходячи з цього, спосіб життя це сукупність усіх залучених його проявів у індивіда.

Можна також виділити особливості вікових періодів у формуванні особи молодої людини як будівничого власного здоров'я, кожен з яких важливий: початкова школа – головна увага до рухливості, середня школа – до відповідальності, вища школа – до компетентностей і свідомо обраних дій.

Важливе зауваження щодо поданого. В умовах тоталітарних режимів управління здоров'ям населення йде за командою, так би мовити зверху-вниз. На прикладі сфери фізичної культури і спорту, як це було в СРСР, то це виглядало так. Спочатку розроблялись загальнодержавні програми на кшталт фізкультурного комплексу «Готовий до праці та оборони СРСР» (ГПО) або Спартакіади народів СРСР, перший етап яких відбувався у закладах освіти і

виробничих колективах. На рівні низової ланки це організація за командою керівництва: у цеху гуртової виробничої гімнастики і ранкової гігієнічної гімнастики для усієї школи одночасно. І різноманітних спартакіад, включаючи галузеві. У ПТУ, закладах середньої спеціальної та вищої освіти – це також професійно-прикладна фізична підготовка згідно спеціальностям. Що вимагалось від людини/«гвинтика» - це готовність відгукуватись на відповідні команди (наприклад, йти на стадіон і усі разом складати норми ГПО, виконувати запропоновані вправи виробничої гімнастики і виступати у змаганнях, «відстоюючи спортивну честь» цеху або підприємства). Тож не дивно споглядати, що так усе влаштовано в Російській Федерації і в наш час.

Висновки. До порядку денного щодо охорони здоров'я поставлена тема освіти, яка не вичерпується опануванням знань, але має сприяти включенню людини у відповідні діяльності, у т. ч. будівництво власного здоров'я. Таким чином, здоров'я це той бажаний згідно актуалізованих цінностей стан людини, якого вона набуває внаслідок так би мовити «охорони власного здоров'я».

Систему охорони здоров'я можна уявити як комплекс, що увібрав у себе різні за конструкцією і змістом механізми (ідеї, політику, медичні заклади, способи поведінки), пов'язані турботою особистості про стан власного здоров'я, включаючи і процеси непрофесійної фізкультурної освіти (НпФО).

У такий спосіб поняття і практика будівництва власного здоров'я проблематизують, власне ставлять під сумнів існуюче до сих пір розуміння парадигматики охорони здоров'я, медицини і педагогіки. А отже являються одним з найбільш перспективних щодо освіти і підготовки як лікарів, так і викладачів «Фізичного виховання» для вищої школи нового типу. Розроблена нами концепція і технологія непрофесійної фізкультурної освіти, будучи новою/освітньою складовою дисципліни «Фізичне виховання» у вищій школі, як раз і здатна перевести особистість у стан будівничого власного здоров'я.

Потрібно розрізняти НпФО (це процес, який сприяє започаткуванню оздоровчих діяльностей само визначеної людини) і фізкультурну освіченість особистості - це відповідний стан вмотивованої і діяльної людини. Мова про свідому охорону здоров'я, відхід фізкультурно-освіченої і діяльної людини, яка бере на себе відповідальність за здоров'я, від часто завищених очікувань і сподівань на медичну допомогу відповідних фахівців і медичних закладів.

Існує тісний зв'язок між охороною здоров'я, до чого має бути залучена зацікавлена і відповідним чином освічена особистість, і будівництвом власного здоров'я. Адже досягти сталого здоров'я неможливо без відповідної організації життя в орієнтації на зрозумілий особі спосіб життя. Зауважимо, розуміти подане вище це одне, з цим навряд чи будуть проблеми у здобувачів вищої освіти. А зрозуміти і почати це проживати – суттєво інше. Нерідко люди бояться щось зрозуміти так би мовити «до кінця», лякаються, що зрозумівши, вони повинні будуть відповідне (нове, незвичне, складне тощо) почати робити. Процес непрофесійної фізкультурної освіти як раз і має долати це протиріччя.

Перспектива подальших досліджень пов'язана з напрацюванням різноманітних методик непрофесійної фізкультурної освіти у вищій школі.

Література:

1. Shevchenko O., Burlakova I., Sheviakov O., Agarkov O., Shramko I. Psychological foundations of occupational health of specialists of economic sphere. *Медичні перспективи*. 2020. Т.25. №2. Р. 163-167.
2. Sheviakov O., Kornienko V., Burlakova I., Slavskaya Y. Specialists in physical training: essential characteristics. *Public administration and Law Review*. Issue 4(12). 2022. Р. 67-74.
3. Sheviakov O., Kornienko V., Burlakova I., Slavskaya Y., Vakulik V. The history of medicine as an element of the psychoprophylaxis of the crisis of professional training among veterinary medical specialists. *Public administration and Law Review*. Issue 3(11). 2022. Р.77-85.
4. От здравоохранения к здравоохранению: как изменится медицина? URL: <https://www.skolkovo.ru/expert-opinions/ot-zdravoohraneniya-k-zdravostroitelstvu-kak-izmenitsya-medicina/>
5. Приходько В.В., Дзюбенко М.І., Чернігівська С.А. Обґрунтування потреби освітньої складової «Фізичного виховання» здобувачів вищої освіти (історичний аспект). *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2022. № 6(11). С. 309-318. doi.org:/10.52058/2786-4952-2022-69(11)-309-318
6. Приходько В., Салов В., Чернігівська С., Вілянський В., Кравченко К. Реформа фізичного виховання майбутніх бакалаврів у вітчизняній вищій школі (компетентнісний підхід) : монографія ; вид. друге виправлене та доп. Дніпро : Інновація, 2021. 350 с.
7. Приходько В., Томенко О., Чернігівська С. Освітні ефекти фізичної культури: монографія. Дніпро : Інновація, 2022. 528 с.
8. Sheviakov O., Kornienko V., Shu Gao Han. System of psychological support for the development of rehabilitation potential of power structures specialists. *Philosophy, Economics and Law Review*. Vol.2. №1. 2022. Р. 7-15.
9. Sheviakov O., Sizov V., Alforov O., Slavskaya Y., Kornienko V. Cultural and historical foundations of the modern concept of education. Theoretical foundations of pedagogy and education: Collective monograph. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch. 2022. Р.60-66.
10. Концепція розвитку системи громадського здоров'я. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/249618799>
11. Іпатов А.В., Приходько В.В., Чернігівська С.А., Канюка Є.В. Антропний принцип епімілія у медичній практиці і формуванні будівничих власного здоров'я. *Український вісник медико-соціальної експертизи : наук. журнал*. Дніпро. 2018. № 1 (29). С. 3-10.

References:

1. Shevchenko, O., Burlakova, I., Sheviakov, O., Agarkov, O., Shramko, I. (2020). Psychological foundations of occupational health of specialists of economic sphere. *Medichni perspektivi - Medical perspectives*, 25, 2, 163-167 [in English].
2. Sheviakov, O., Kornienko, V., Burlakova, I., Slavskaya, Y. (2022). Specialists in physical training: essential characteristics. *Public administration and Law Review*, 4(12), 67-74 [in English].
3. Sheviakov, O., Kornienko, V., Burlakova, I., Slavskaya, Y., Vakulik, V. (2022). The history of medicine as an element of the psychoprophylaxis of the crisis of professional training among veterinary medical specialists. *Public administration and Law Review*, 3(11), 77-85 [in English].
4. От здравоохранения к здравоохранению: как изменится медицина? [From health care to health care: how will medicine change?]. [www.skolkovo.ru](https://www.skolkovo.ru/expert-opinions/ot-zdravoohraneniya-k-zdravostroitelstvu-kak-izmenitsya-medicina/) Retrieved from <https://www.skolkovo.ru/expert-opinions/ot-zdravoohraneniya-k-zdravostroitelstvu-kak-izmenitsya-medicina/> [in Russian].

5. Prihod'ko, V.V., Dzubenko, M.I., Chernigivs'ka, S.A. (2022). Obruntuvannja potrebi osvithnoï skladovoï «Fizichnogo vihovannja» zdobuvachiv vishhoï osviti (istorichnij aspekt) [Justification of the need for the educational component "Physical education" of higher education students (historical aspect)]. *Perspektivi ta innovacii nauki. Serija «Pedagogika», Serija «Psihologija», Serija «Medicina» - Perspectives and innovations of science. Series "Pedagogy", Series "Psychology", Series "Medicine"*, 6(11), 309-318. doi.org://10.52058/2786-4952-2022-69(11)-309-318 [in Ukrainian].
6. Prihod'ko, V., Salov, V., Chernigivs'ka, S., Viljans'kij ,V., Kravchenko, K. (2021). *Reforma fizichnogo vihovannja majbutnih bakalavriv u vitchiznjanij vishhij shkoli (kompetentnisnij pidhid) [Reform of physical education of future bachelors in the national higher education institution (competency approach)]*. Dnipro : Innovacija [in Ukrainian].
7. Prihod'ko, V., Tomenko, O., Chernigivs'ka, S. (2022). *Osvitni efekti fizichnoï kul'turi [Educational effects of physical culture]*. Dnipro : Innovacija [in Ukrainian].
8. Sheviakov, O., Korniienko, V., Shu, Gao Han. (2022). System of psychological support for the development of rehabilitation potential of power structures specialists. *Phylosophy, Economics and Law Review*, 2, 1. 2022, 7-15 [in English].
9. Sheviakov, O., Sizov, V., Alforov, O., Slavska, Y., Kornienko, V. (2022). *Cultural and historical foundations of the modern concept of education. Theoretical foundatiobs of pedagogy and educations*. Inernational Science Group.Boston:Primedia eLaunch [in English].
10. Koncepcija rozvitku sistemi gromads'kogo zdorov'ja [The concept of development of the public health system]. *www.kmu.gov.ua* Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/249618799> [in Ukrainian].
11. Ipatov, A.V, Prihod'ko, V.V. Chernigivs'ka, S.A., Kanjuka, Є.V. (2018). Antropnij princip epimelia u medicnij praktici i formuvanni budivnichih vlasnogo zdorov'ja [The anthropic principle of epimelia in medical practice and the formation of the builders of one's own health]. *Ukrains'kij visnik mediko-social'noï ekspertizi - Ukrainian Herald of Medical and Social Expertise: Science*, 1 (29), 3-10 [in Ukrainian].